

ČASOPIS ZA DRUŠTVENI PROGRES I EMANCIPACIJU IZ UGLA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

RODNA ISTINA *i stil*

BROJ 3-4
JUN/JUL 2022.
BESPLATAN PRIMJERAK

ZAKONI ZA ŽENE
I ZA MUŠKARCE

**Svijet
bez rodne
diskriminacije**

strane 4-5

ORODNJAVANJE
ZAKONODAVSTVA

**Rod nije
izolovano, već
integrativno pitanje**

strane 6-7

DEFINISANJE
RODNE INTEGRACIJE

**Strateške
potrebe rodnih
pitanja**

strane 8-11

IMLEMENTACIJA
RODNE RANOPRAVNOSTI

**Rast broja
žena u sistemu
odbrane**

strane 12-15

O ČASOPISU

Časopis „Rodna istina i stil“ objavljuje i uređuje **NVO Identitet** u partnerstvu sa **Udruženjem sportskih novinara Crne Gore** i namijenjen je za potrebe projekta **“Rodnom istinom do ravnopravnosti”** podržanog od **Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava** u oblasti rodne ravnopravnosti u 2021. godini. Redakciju časopisa čini projektnim uz participaciju ciljne grupe.

SJEDIŠTE REDAKCIJE

Cetinjski put I-3/5, 81000 Podgorica
www.identitetcentar.com | identitetcentar@yahoo.com
tel: +382 67 614 095

UVODNIK

Uvažne čitateljke i čitaoci,

Pred vama je časopis „Rodna istina i stil“ koji će biti vaše ogledalo rodne odgovornosti i filantropije kao suštine ljudske samosvijesti, samopoštovanja i poštovanja ljudskog roda.

Časopis je podstaknut aktuelnim problemima u oblasti rodne ravnopravnosti, iz kojih proizilaze vidne posljedice na kojima je neophodno djelovati i stvarati jasnije uslove rodne ravnopravnosti kao što su neadekvatan položaj žena u političkoj, društvenoj i ekonomskoj sferi, nedovoljan stepen javne svijesti o važnosti uloge žena u kreiranju politika i donošenju odluka, izražen stepen diskriminacije na osnovu pola i roda, nedovoljna informisanost o pravima za zabranu diskriminacije po osnovu pola i roda i prisustvo rodni stereotipa i predrasuda, kao i tradicionalne podjele uloga između muškaraca i žena.

Sadržaji na ovim stranicama će imati inspirativni zadatak komunikacije sa vama, insistirajući na novim modalitetima prevazilaženja izazova, u duhu filantropije, humanizma i demokratskih principa zajednice.

Tako ćemo se zajedno usavršavati i stalno podsjećeti na važnost rodne ravnopravnosti i uvažavanja rodnog identiteta svakog pojedinca u Crnoj Gori.

Hvala vam što čitate ove redove i što svojim interesovanjem i odgovornim djelovanjem održavate plamen rodne istine koji dotiče živote mnogih osoba, što čini njihovo smisljeno trajanje u dostojanstvu pripadnosti.

Redakcija časopisa

Svijet bez rodne diskriminacije

RODNA ISTINA I STIL

Skupštine
treba da
bude odraz
društva

Postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca postalo je izuzetno značajan cilj i sastavni dio međunarodne razvojne agende. Princip rodne ravnopravnosti u sebi nosi ideju ljudskih prava koja se ne može ostvariti bez garancije da žene i muškarci imaju puna i jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Taj princip je pohranjen u više međunarodnih ugovora i u ustavima i zakonima država širom svijeta, uključujući i zemlje u regionu OEBS-a i u samom OEBS-u.

Rodna ravnopravnost opšti je i dugoročni cilj javne politike, a orodnjavanje je skup strateških pristupa koji su prilagođeni specifičnom kontekstu, kao i tehničkih i institucionalnih procesa, koji se usvajaju kako bi se taj cilj postigao. Orodnjavanje integriše komponente rodne ravnopravnosti u javne i privatne organizacije u državi, u politike na centralnom i lokalnom nivou, kao i u sektorske službe i programe.

Dugoročno gledano, orodnjavanje ima za cilj da transformiše diskriminatorne institucije i prakse u društvu, prepoznajući da diskriminacija može da bude eksplicitno i implicitno ugrađena u veliki broj različitih zakona, kulturoloških normi i praksi zajednice. Orodnjavanje je od suštinskog značaja za obezbjeđivanje ljudskih prava i socijalne pravde za žene, a i za muškarce. Sve se više prepoznaje da se ugrađivanjem rodne perspektive u različite oblasti razvoja obezbjeđuje djelotvorno postizanje drugih društvenih i

ekonomskih ciljeva.

Orodnjavanje može da otkrije potrebu da se promijene ciljevi, strategije i djelovanje da bi se obezbijedilo da i žene i muškarci mogu da utiču na razvojne procese, da u njima učestvuju i imaju koristi od njih. To može dovesti do promjena u organizaciji, struktura, postupcima i kulturi i stvoriti organizacionu sredinu koja je povoljna za unapređivanje rodne ravnopravnosti. Nacionalni parlamenti u dobroj su poziciji da preuzmu vodeću ulogu u realizaciji cilja postizanja rodne ravnopravnosti i da promovišu rodnu ravnopravnost u vlasti. Skupštine takođe imaju za cilj da budu odraz društva, tako da moraju da odražavaju promjenu dinamike u svom izbornom tijelu.

Rodno senzitivni parlament je parlament koji svojim sastavom, strukturom, funkcionisanjem, metodama

i radom reguje na potrebe i interese kako muškaraca tako i žena. Na primjer, rodno-senzitivni parlamenti mogu da doprinose uklanjanju prepreka za puno učešće žena u društvu i da osnažuju i muškarce i žene da sami oblikuju svoj život i donose odluke. Zakonodavni proces je suštinska polazna tačka za orodnjavanje. Zakonodavstvo ima direktan i opipljiv uticaj na život građana/ki, i odražava na najizravniji način potrebe i prioritete različitih izbornih jedinica. Zakonodavni proces kreira platformu za dijalog o pitanjima koja su najvažnija u društvu i može da njeguje izražavanje različitih glasova i perspektiva. Zato zakonodavni proces predstavlja djelotvoran instrument za promovisanje vrijednosti i principa rodne ravnopravnosti.

Evropska unija prihvatila je orodnjavanje kao vodeću strategiju za ostvari-

vanje rodne ravnopravnosti i počela da promoviše praksu da se pitanja rodne ravnopravnosti uzimaju u obzir u svim domenima politike. U Ugovoru iz Amsterdama 1999. godine u poslove EU uključeno je unapređivanje ravnopravnosti i ukidanje diskriminacije između muškaraca i žena. Tokom godina izdat je niz dodatnih direktiva koje su vezane za rodnu ravnopravnost, a 2006. godine one su objedinjene u takozvanu Revidiranu i ponovo donesenu Direktivu o rodnim pitanjima. EU ima pozitivan uticaj na razvoj politike rodne ravnopravnosti, ne samo u državama članicama, već i u drugim evropskim državama, koje zbog statusa kandidata za pristupanje EU ili drugih odnosa vezanih za pomoć EU, moraju da rade na usaglašavanju sa EU standardima.

Izvor: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/353791.pdf>

ORODNJAVANJE ZAKONODAVSTVA

Rod nije izolovano, već integrativno pitanje

Za implemenaciju Rodno-senzitivno zakonodavstvo potrebno je puno razumijevanje koncepta rodno-senzitivnog zakonodavstva. Rodno-senzitivno zakonodavstvo se bavi integriranjem aktivnosti i perspektiva koje mogu suštinski da unaprijede rodnu ravnopravnost.

Rodno-senzitivno zakonodavstvo ne doživljava rod kao izolovano pitanje, već pokušava eksplicitno da integriše rodnu dimenziju u sve programe i aktivnosti koje se propisuju nekim konkretnim zakonom. Rodno-senzitivno zakonodavstvo se ne bavi isključivo ženama već odnosom između žena i muškaraca na dobro i jednih i drugih. Ono nije nužno "rodno neutralno", već više rodno-senzitivno i ima za cilj da ublaži i ispravi postojeće neravnopravnosti. Rodno-senzitivno zakonodavstvo nije pristup "jedne mjere koja odgovara svima" za sve žene i sve muškarce, već iznijansirana analiza posebnih uslova, potreba i prioriteta raznih društvenih grupa.

Drugo, sveobuhvatna rodno-zasnovana analiza ključna je komponenta rodno-senzitivnog zakonodavstva. Takva se analiza prvo i prije svega bazira na prikupljanju podataka u kome se iskorišćavaju svi dostupni izvori i na uključivanju svih relevantnih interesnih grupa (stejkholdera) u razumijevanje i definisanje praktičnih i strateških potreba i prioriteta muškaraca i žena u datom sektoru. Kao

dio konkretne ocjene uticaja nekog konkretnog zakonodavnog akta, ova ocjena iziskuje i jasno utvrđivanje ciljnih grupa korisnika i analizu koja se bazira na dokazima, a bavi se pitanjem kako bi na svaku od tih grupa uticao predmetni zakon. Rodno-zasnovana analiza iziskuje i utvrđivanje aktivnosti koje bi mogle da se integrišu u zakon, bez vještačkog preopterećivanja samog zakona, kroz proširivanje njegovog domašaja i uticaja. I na kraju, rodno-zasnovana analiza iziskuje izradu okvira za praćenje i evaluaciju koja se sastoji od rodno-senzitivnih pokazatelja koji se mogu mjeriti kroz

implementaciju zakona da bi se izmjerio uticaj tog zakona na različite grupe korisnika/ca.

Treće, RSZ ne može biti uspješan bez relevantnih institucionalnih okvira. Pogodno institucionalno okruženje sastoji se od praktične RSZ strategije koja je dio formalnog zakonodavnog okvira i obuhvata jasnu definiciju institucionalnih uloga, funkcija, zaduženja i proizvoda različitih subjekata koji su uključeni u implementaciju Rodno-senzitivno zakonodavstvo. Održivo rodno-senzitivno zakonodavstvo pristup takođe iziskuje da postoji određena parlamentarna infra-

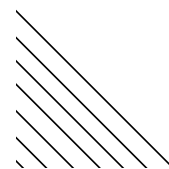
struktura, kao što su specijalizovani odbori za rodnu ravnopravnost, odbori sa više referata od kojih je jedan i rodna ravnopravnost i ženski politički klubovi ili neformalne mreže, kao i mogućnosti za izgradnju kapaciteta i obuku koje nude parlamentarne istraživačke službe. Inkluzivno rodno-senzitivno zakonodavstvo kao proces takođe uključuje saradnju među različitim eksternim i internim interesnim grupama (stejkholderima) koji doprinose i imaju koristi od uključivanja u rodna pitanja.

Izvor: Praktični vodič za rodno-senzitivno zakonodavstvo

DEFINISANJE RODNE INTEGRACIJE

Strateške potrebe rodnih pitanja

Iz Priručnika za
trenera: Rodna
ravnopravnost i
ravnopravnost polova

Rodnu integraciju je definisao Ekonomski i socijalni savet Ujedinjenih nacija kao “strategiju za objedinjavanje problema i iskustava žena muškaraca kao sastavne dimenzije dizajna, implementacije, monitoringa i evaluacije politike i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama tako da žene i muškarci imaju jednaku korist i nejednakosti se ne ponavljaju.”

Sa strategijom integracije, rodni problemi se smatraju važnim činio-
cm svih aspekta razvoja, svih sektora i oblasti aktivnosti, pa su i osnovni deo procesa planiranja. Odgovornost za sprovođenje rodne politike preuzimaju organizacione strukture, prije nego male centralne jedinice.

Karakteristike rodne ravnopravnosti

Neke od karakteristika rodne ravnopravnosti su:

Rodna ravnopravnost

Strategija rodne ravnopravnosti ni na koji način ne isključuje potrebu za konkretnim ciljanim intervencijama za rešavanje pitanja jačanja žena i rodne ravnopravnosti. Pekinška platforma za akciju poziva na dualnu strategiju – integracija rodnih pitanja dopunjena projektima i mjerama čiji je cilj rješavanje konkretnih propusta i problema sa kojima se suočava tokom promovisanja rodne ravnopravnosti. Stoga, postoji potreba za komplementarnim “ciljanim intervencijama”, koje imaju za svoj primarni cilj eliminisanje rodnih nejednakosti koje dovode žene u nepovoljan položaj (npr spajanje rodne ravnopravnosti sa GID pristupom). Ove vrste ciljanih inicijativa ne bi trebali na bilo koji način da budu u suprotnosti sa strategijom rodne ravnopravnosti.

-Rodna ravnopravnost je globalno prihvaćena strategija za promovisanje ravnopravnosti polova. Integrisanje nije cilj sam po sebi, već strategija, pristup, sredstvo za postizanje cilja rodne ravnopravnosti.

-U integraciji rodne ravnopravnosti prepoznaje se nezavisna ili komplementarna uloga muškaraca i žena, tako da se ne može mijenjati a da ne utiče ne druge; ima za cilj transformaciju ne samo nejednakih odnosa između polova, već i struktura koje proizvode neravnopravnost.

-Rodna pitanja nijesu ograničena samo na jedan sektor, već se moraju rješavati preko odbora, rodno pitanje treba da se riješi kao deo integracije, "normalnih" institucionalnih aktivnosti, a ne smije se samo prepustiti specijalizovanim ženskim institucijama. U tom smislu, ovaj zadatak je odgo-

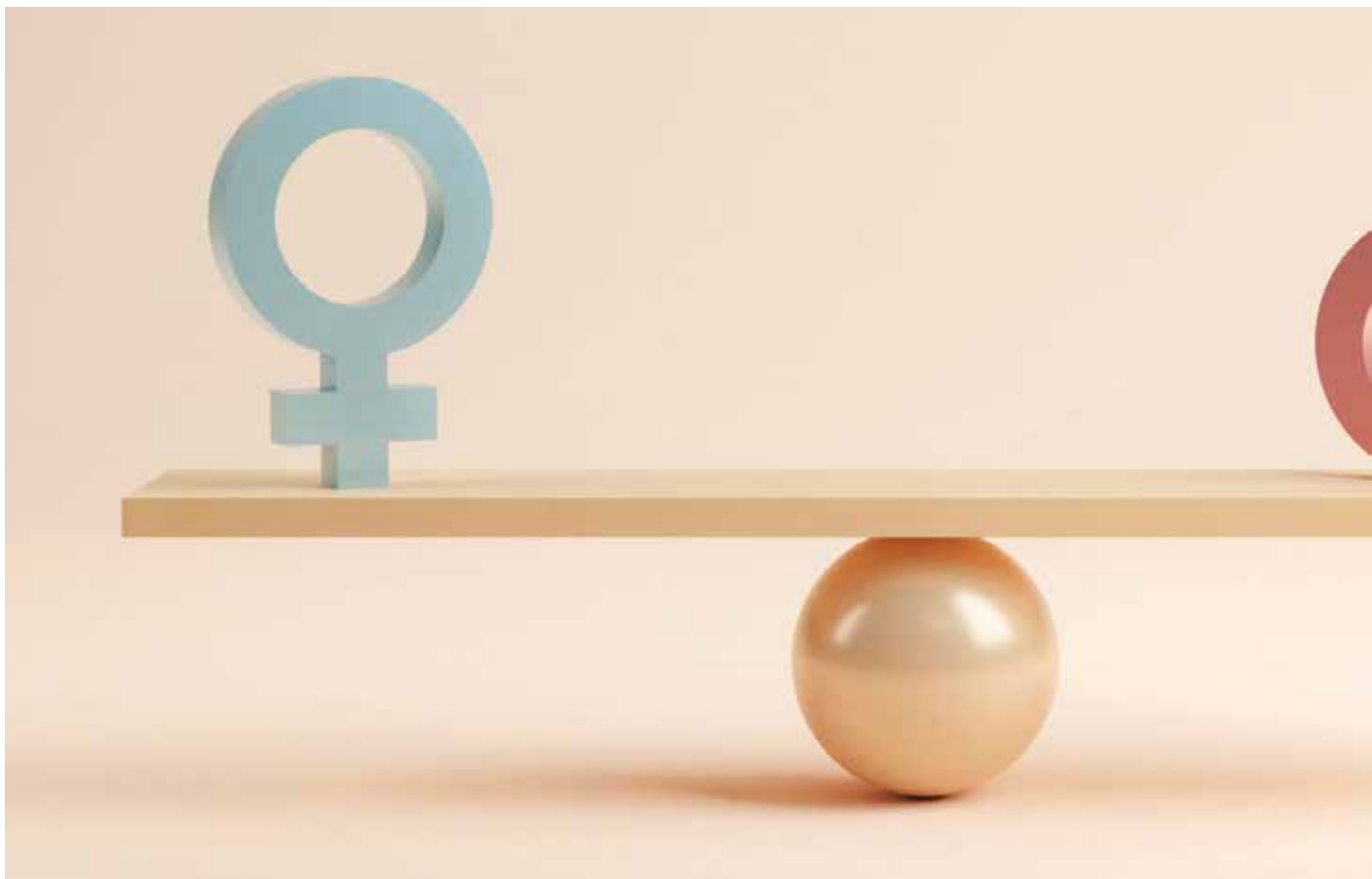
Nacrt uvođenja politike rodne ravnopravnosti

Ne postoji određena formula ili plan o ravnopravnosti polova koji se mogu primijeniti u svakom kontekstu. Strategija polova se realizuje na nekoliko različitih načina u odnosu na aktivnosti kao što su istraživanje, razvoj politike, analiza politike, program isporuke ili aktivnosti tehničke pomoći, a mogućnosti i procesi su različiti za svaku oblast rada.

U praksi, metodologija rodnih pitanja podrazumijeva da primjenjujemo rodne objektivne na svaku aktivnost, intervenciju, politiku, program i projekat koji namjeravamo da sprovedemo. Sledeće inicijative su dio prakse rodnih pitanja:

- Sprovođenje rodne analize u cilju identifikovanja nejednakosti između muškaraca i žena koje treba riješiti
- Obezbeđivanje jednakih mogućnosti za sve i sprovođenje rodno specifične aktivnosti
- Zahtijevanje ravnopravnog učešća žena i muškaraca u utvrđivanju prioriteta i dizajnu programa, razvoja, implementacije, pravca i monitoringa, često dajući djevojkama i ženama pravo na glas;
- Sprovođenje rodnog budžetiranja;
- Organizaciona obuka o alatima kao početka procesa institucionalne promjene; gde god se uoče nejednakosti;

vornost cijele organizacije i ne može ga sprovesti bilo koji pojedinac ili sektor.

-Rodne perspektive i pažnja posvećena cilju rodne ravnopravnosti su u središtu svih aktivnosti i treba da se odvija unutar razvojne politike, istraživanja, zastupanja/ dijaloga, zakonodavstva, alokacije resursa i planiranja,

spvođenja i praćenja i evaluacije programa i projekata (npr u svim fazama programskog ciklusa).

Začeci rodne ravnopravnosti

Koncept rodne ravnopravnosti je izrastao iz frustracije sa strategijama

za integraciju žena u razvojni proces koji je osmišljen 1970 i 1980-ih kao odgovora u cilju poboljšanja rodne ravnopravnosti. Termin rodna ravnopravnost se prvi pojavio posle Treće svjetske konferencije o ženama (Nairobi, 1985) i bio je eksplicitno usvojen na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (Peking, 1995) kao rezultat niskog uticaja koji su različite politike, programi i aktivnosti postizale po pitanju ravnopravnosti žena u društvu. Od tada, nekoliko međunarodnih i domaćih organizacija su usvojile strategije rodne ravnopravnosti.

Koncept ravnopravnosti polova ima za cilj da nadogradi sledeća dva pristupa uključivanja žena - oba pristupa su i dalje prisutna u razvojnim praksama danas – Žene na razvojnom putu - (WID) i Rodni i razvojni pristup (GID).

Žene na razvojnom putu (WID)

Pristup Žene na razvojnom putu (WID) ima za cilj da integriše žene u postojeće procese razvoja u cilju rješavanja pitanja isključivanja žena iz

Uvodjenje institucionalne rodne ravnopravnosti

Uvođenje institucionalne rodne ravnopravnosti je proces izgradnje organizacionih kapaciteta i mogućnosti da se postigne rodno osjetljivo programiranje, organizacione strukture i procedure

Integracija rodnih pitanja u aktivnostima i strukturama organizacije ima i spoljašnju i unutrašnju dimenziju.

Spoljašnja, rodna integracija podstiče učešće i koristi ženama i muškarcima u inicijativama jedne organizacije ili njenim uslugama (npr razvoja programa humanitarne pomoći, opštinskih programa, programa snabdijevanja i iz spoljnjih izvora)

Unutrašnja, rodna integracija promovise liderstvo i ravnopravnost žena u politici i strukturama same organizacije.

Održivi proces rodne integracije razvio se iz organizacione posvećenosti političke volje, vremena osoblja i resursa, i podrazumijeva: jačanje tehničkih sposobnosti i sistema; promovisanje pozitivne organizacione kulture; i pokretanje mehanizama za individualnu, programsku i organizacionu odgovornost.

Izazovi politike rodne ravnopravnosti

Pa ipak, pošto je rodno pitanje relativno nov pojam, iskustvo u implementaciji je i dalje ograničeno. Ispod su neki od izazova koji su povezani sa tim konceptom:

- Da li je politička volja stvarna ili retorička? Ponekad vidimo da verbalno zamjenjuje praktičnu akciju. U ovim slučajevima, problemi rodne ravnopravnosti se ne mogu razumjeti, ili su možda izdvajanja za ljudske resurse ili finansiranje nedovoljna.
- Šta se dešava sa konkretnim projektima / aktivnostima za žene? Postoji strah da će ova strategija zamijeniti ili prekinuti konkretnu politiku rodne ravnopravnosti i aktivnosti sa rezultatom da žene postanu još više nevidljive i da će sredstva za afirmativne akcije biti smanjena i preraspoređena na strategiju uvođenja rodne ravnopravnosti.
- Šta mi mijenjamo? Treći razlog za zabrinutost je da se najmoćniji aspekti strategije za postizanje transformacije – dizajniranje novih agendi razvoja – mogu umanjiti uključivanjem „ravnopravnosti žena i muškaraca“, bez ikakvog kritičkog razmatranja aktuelnih modela razvoja.
- Da li je ovo tehničko ili političko pitanje? Na kraju krajeva, sledeći gore pomenuto, neki ljudi vide uvođenje polne ravnopravnosti kao tehnički problem – kao potrebu da se poboljša kvalitet procesa razvoja i efikasnosti. To posmatraju kao još jedan element dnevnog reda „od vrha nadolje“ vlada zemalja u razvoju i birokratije UN agencije.
- Nedostatak smjernica? Ostale barijere su nedostatak ličnog zalaganja, nedostatak informacija, alatki i najboljih Praksi koje su potrebne za sprovođenje strategije.

društvenih tokova. On često obuhvata posebne projekte ili komponente vezane za žene u integrisane projekte, koji su dizajnirani da povećaju u kućnim poslovima kao i njihove ostale odgovornosti.

Pokret se pojavio 1970, nakon dokumentovanja ključnih proizvodnih uloga žena u poljoprivredi i industriji. Ranija isključivanja žena iz razvojnih projekata i programa dovela su do pojave specifičnih projekata koji se bave ženama. Obrazloženje je bilo da ako su poboljšani produktivnost i prihod žena, razvoj bi bio efikasniji.

WID je imao podršku različitih međunarodnih konferencija o ženama. Decenija Ujedinjenih nacija posvećena ženama između 1975. i 1985. godine fokusirala se na senzibilizaciju ljudi na ulogu žena u razvoju, kao i da koncentriše istraživanja i zastupa interese žena. Međutim, pristup WID-a ima nekoliko ograničenja:

- Posmatra žene kao grupu a ne kao pojedinca sa različitim potrebama i interesovanjima, svrstava žene u jednu kategoriju

- Fokusiiranje na projekte koji se tiču žena isključuje muškarce i bavi se

problemama žena isključujući njihove odnose sa muškarcima, kako u privatnom tako i u javnom životu.

Rodni i razvojni pristup (GAD)

Kao posledica neuspjeha mnogih konkretnih projekata koji se bave ženama i programima koji se bave rodnom neravnopravnosti, 1980. se uočio postepeni pomak rodnog i razvojnog (GAD) pristupa.

Ovaj pristup prepoznaje veću vrijednost rodnog pitanja kao analitičkog koncepta, kao objekta koji usmjerava pažnju prema društvenim i kulturnim procesima i faktorima, kao važnog dijela u rješavanju podređenog položaja žena. GAD pristup ispituje intervencije u smislu njihovih diferencijalnih efekata na žene i muškarce i odnosa između žena i muškaraca. GAD pristup ne posmatra žene u izolaciji, već omogućava da se uoče razlike između žena i muškaraca, kao i između različitih grupa žena.

U principu, pristup Žene na razvojnom se putu bavi “ženskim praktičnim potrebama”, dok se Rodni i

razvojni pristup bavi “strateškim potrebama” rodnih pitanja.

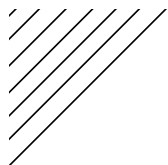
Integrisanje principa rodne ravnopravnosti

Integrisanje principa rodne ravnopravnosti kao strategije proizilazi iz razvoja iskustva stečenog iz pristupa “Žene na razvojnom putu” i “Rodnog i razvojnog pristupa” tokom 1980-ih. Uočeno je da je promjena u pristupu rodnom pitanju potrebna na nivoima politike i unutar samih organizacija za razvoj.

Mnoge organizacije za razvoj počele su da usvajaju strategiju za integraciju žena u “mejnstrim” projekte i programe, prije nego da formiraju odvojene ženske projekte.

U osnovi, integracija principa rodne ravnopravnosti znači da muškarci i žene treba podjednako da imaju koristi od svih politika i praksi organizacije.

Izvor: http://www.ekvilib.org/wp-content/uploads/2017/06/03_Rodna-ravnopravnost-u-organizaciji_Osvjete-Znanje.pdf

IMPLEMENTACIJA RODNE
RAVNOPRAVNOSTI

Rast broja žena u sistemu odbrane

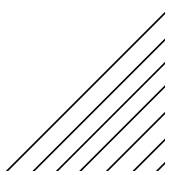
Autor: Biro za odnose sa javnošću MO

Integrisanje rodne ravnopravnosti u sve procese djelovanja oružanih snaga je nužno, iz razloga što ukazuje na poštovanje i promociju osnovnih principa ljudskih prava, a diverzifikovane oružane snage bolje reflektuju sopstvena društva kojima služe, utiču na efikasnije ispunjavanje misija i zadataka i garantuju bolja radna okruženja za sve zaposlene.

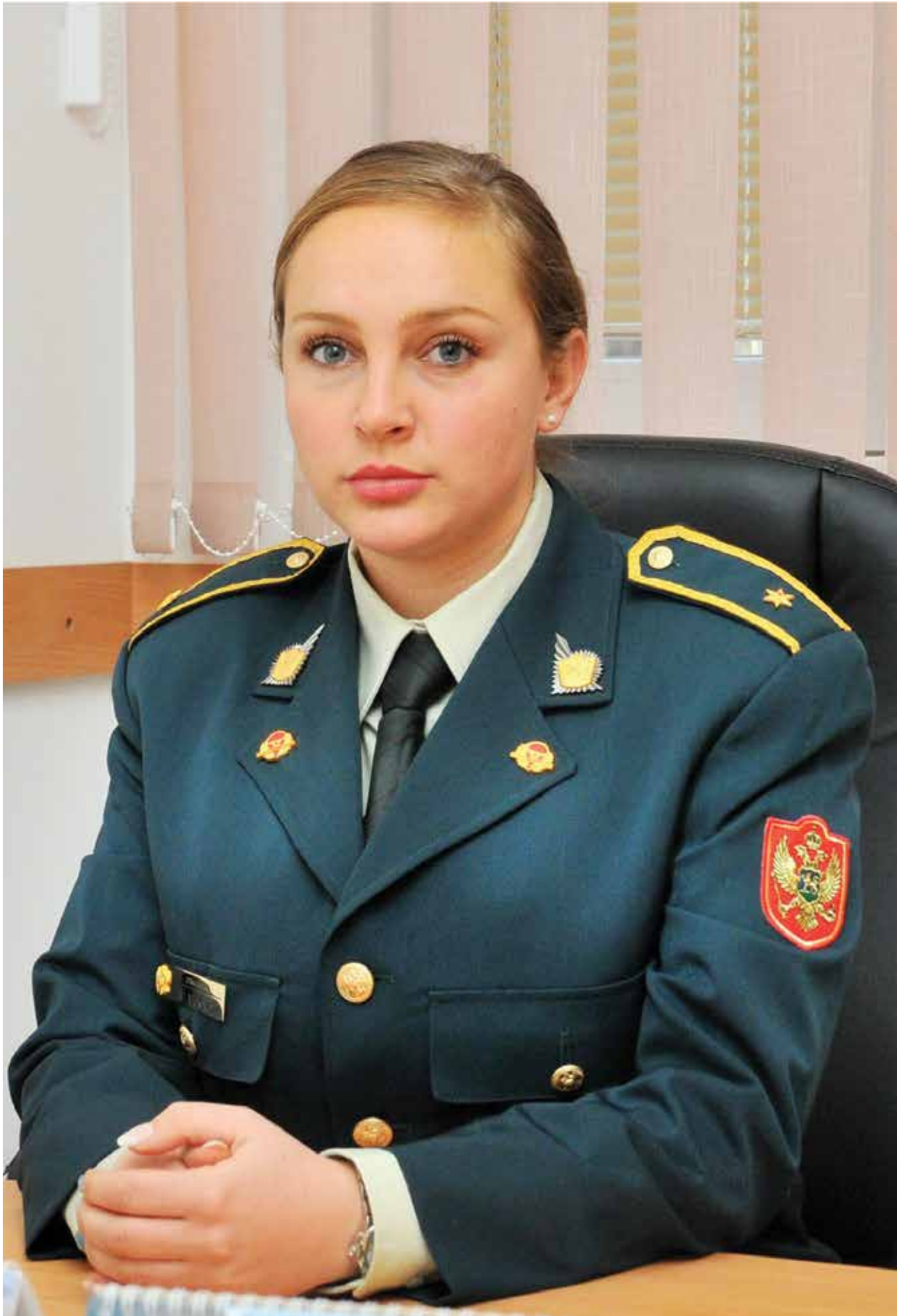
Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore su posvećeni većoj zastupljenosti žena, posebno profesionalnih vojnih lica, njihovoj većoj motivaciji za učešće u međunarodnim misijama i operacijama i sopstveni karijerni razvoj radi kasnijeg raspoređivanja na pozicijama odlučivanja. Sve su to obaveze koje su neophodne i jasno definisane na nacionalnom nivou Akcionim planom za implementaciju Rezolucije SBUN 1325. Stoga je politika rodne ravnopravnosti pozicionirana na strateškom nivou ovog ministarstva, čemu svjedoči uključivanje rodne ravnopravnosti u ključna strateška dokumenta odbrane.

Za implementaciju rodne ravnopravnosti zaduženi su brojni mehanizmi, poput koordinatorke za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu odbrane, savjetnice za rodna pitanja načelnika Generalštaba, državnih službenica koje učestvuju u poslovima rodne ravnopravnosti i sertifikovanih instruktora za rodnu ravnopravnost u Vojski Crne Gore, ali ključno je navesti podršku liderstva Ministarstva i Vojske za uspješnost i ostvarene rezultate u ovoj oblasti.

Efikasnost sprovođenja ove politike se ogleda kroz realizaciju nacionalnih akcionih planova za implementaciju Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325, u saradnji sa drugim državnim organima i nevladinim sektorom; interne obuke koje godišnje prolazi veliki broj zaposlenih; inkorporiranje obuka o različitim segmentima rodne ravnopravnosti na različitim nivoima i u različite svrhe, poput priprema za mirovne misije i operacije; plansko privlačenje ženske populacije za službu u Vojski Crne Gore, učešće u projektima, dobrovolj-

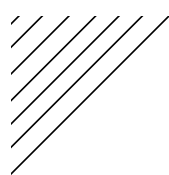

Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore su posvećeni većoj zastupljenosti žena, posebno profesionalnih vojnih lica, njihovoj većoj motivaciji za učešće u međunarodnim misijama i operacijama i sopstveni karijerni razvoj radi kasnijeg raspoređivanja na pozicijama odlučivanja

nom služenju vojnog roka; promociju otvorenosti svih pozicija u Vojski za žene i jednakih mogućnosti, upotrebu rodno senzitivnog jezika i rodno senzitivnih podataka u Ministarstvu i Vojski i u krajnjem povećanju svijesti o značaju rodne ravnopravnosti u sistemu odbrane.

Regionalna i međunarodna saradnja je izuzetno razvijena, pa je vrijedno istaći dugogodišnje učešće Ministarstva odbrane u okviru regionalnog projekta „Jačanje regionalne saradnje na planu integracije rodne perspektive u reformi sektora bezbjednosti u zemljama Zapadnog Balkana“. Pored toga, naši predstavnici učestvuju na konferencijama u organizaciji NATO Komiteta za rodnu ravnopravnost, OEBS, UN, CEDC i SEDM inicijative, na brojnim inostranim obukama, bilateralnim konsultacijama i sastancima, koji se sprovode kroz saradnju sa ovim organizacijama i drugim mini-

Za implementaciju rodne ravnopravnosti zaduženi su brojni mehanizmi, poput koordinatorke za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu odbrane, savjetnice za rodna pitanja načelnika Generalštaba, državnih službenica i sertifikovanih instruktora

starstvima odbrane, u cilju razmjene najboljih praksi.

Preduzete mjere doprinijele su značajnom povećanju broja žena u Ministarstvu i Vojski u posljednjih 10 godina. Procenat žena u Ministarstvu odbrane je 55,6%, dok su, prema posljednjim podacima, žene u Vojski Crne Gore zastupljene u procentu od 14,7%, što predstavlja najveći udio žena u Vojski do sada. Od ukupnog procenta kadeta koji se nalaze na obrazovanju na inostranim vojnim akademijama, 25,92% čine kadetkinje. Udio stipendistkinja među licima koje Ministarstvo odbrane stipendira na fakultetima u zemlji i inostranstvu je 40%. Pripadnice Ministarstva odbrane i Vojske Crne Gore kontinuirano doprinose aktivnostima na izgradnji mira i stabilnosti u svijetu, pa je, do sada, 16 pripadnica angažovano u nekoj od mirovnih misija i operacija. Dobrovoljno služenje vojnog roka i Ljetnji vojni kamp za mlade iz godine u godinu privlače sve veći broj ženske populacije. Posebno smo ponosni na činjenicu da je prvo mjesto Crne Gore u NATO komandnoj strukturi, mjesto rodnog savjetnika SACEUR-a koje pokriva prva sertifikovana rodna savjetnica iz Ministarstva odbrane, majorica Sanja Pejović.

Izvor: <https://www.gov.me/clanak/zene-u-sistemu-odbrane>

KAMPANJA U CRNOJ GORI

Sklonište za žrtve dječijih ugovorenih brakova

Tokom humanitarne donatorske večeri pod nazivom “Produži moje djetinjstvo i doniraj” prikupljeno je 7.237 eura za izgradnju nacionalnog specijalizovanog servisa za žrtve dječijeg ugovorenog braka u Crnoj Gori.

Veče, koje je označilo početak nacionalne kampanje, organizovao je Centar za romske inicijative (CRI) u saradnji sa KIC-om “Budo Tomović”.

Kako su saopšili iz Centra za romske inicijative, nevladine organizacije koja je pokrenula akciju izgradnje skloništa, očekuju priliv novih donacija, uvjereni da će u što kraćem roku prikupiti neophodna sredstva.

Prema riječima Fane Delije, izvršne koordinatorke CRI-ja, izgradnja skloništa neće samo produžiti djetinjstvo djevojčicama, zaustaviti djecu da rađaju djecu i omogućiti da sva djeca uživaju jednaka prava i postanu ravnopravni građani u društvu, već će i biti pokazatelj koliko je važno da se

problem romske i egipćanske zajednice rješava iz korijena.

Ambasadorica EU Oana Kristina Popa je tokom donatorske večeri kazala da delegacija EU u potpunosti podržava inicijativu izgradnje skloništa i pozvala je druge donatore i institucije da učine isto.

”Da budemo jasni – ugovoreni brakovi djece nisu pitanje tradicije, nisu samo neki neobičan običaj romske zajednice koji bi svi trebalo da razumiju i tolerišu, to je ozbiljno kršenje ljudskih prava. Ugovoreni brakovi djeci jednostavno oduzimaju prava i budućnost. Oni im uništavaju izgleda da se obrazuju i vode zdrave i normalne živote”, poručila je Popa.

Prema riječima Bojana Marovića,

zaštitnog lica kampanje, borba tek kreće.

”U 21. vijeku imati ugovorene brakove i pozivati se na tradiciju i običaje, dolazite u poziciju da ste nemoćni. Da nam djeca rađaju djecu to je prvi korak na koji moramo da reagujemo kao društvo i kao pojedinci. Moramo svi da budemo cjelina ideje za izgradnju skloništa. Ovaj prvi korak je vrlo bitan za sve nas. Ovaj prvi glas mora da se čuje što dalje, što jače. Vrlo je bitna stvar da se djeca edukuju”, poručio je Marović.

Predsjednik Romskog savjeta Mensur Šalja kazao je da se zajedničkim snagama na terenu mnogo toga može promijeniti.

„Ovo nije ni dio tradicije ni dio običaja, već samo jedna loša navika koju treba iskorijeniti”, kazao je Šalja.

Izvor: <https://www.portal-udar.net/kampanja-u-crnoj-gori-skloniste-za-zrtve-djecijih-ugovorenih-brakova/>

IZ PUBLIKACIJE "POJMOVNIK KULTURNO KOMPETENTNE PRAKSE"

Negativne društvene pojave

Diskriminacija

Diskriminacija je proces stvaranja pozitivnih ili negativnih razlika između ljudi i stvari. Ukoliko je osoba tretirana nepravedno i na svoju štetu zato što ima određene osobine ili pripada određenoj grupi ljudi ili kulturi, u pitanju je negativna diskriminacija. Diskriminacija stvara nejednakost i podređenost kada se određenim pojedincima ili grupama oduzimaju politička, obrazovna, društvena, ekonomska i kulturna prava. Diskriminacija nepravedno opterećuje ili oduzima mogućnosti pojedincima ili grupama na osnovu godina, porijekla, rase, nacije i etničkog porijekla, porodičnog i bračnog statusa ili pak karakteristika kao što su fizički ili mentalni invaliditet, politička uvjerenja, pol, religija, seksualna orijentacija. Diskriminacija ima mnogo oblika i ne mora uvijek biti uočljiva ili jasna. Direktna diskriminacija je kažnjiva zakonom. Indirektna diskriminacija je veoma rasprostranjena, ali je ljudi često nisu ni svjesni.

Stereotipi i predrasude

Stereotipi i predrasude su sredstva za održavanje negativne diskriminacije i nejednakosti u društvu. Imati

stereotipe znači smatrati da će se svi pripadnici određene grupe ponašati na isti način ili imati iste osobine za koje se vjeruje da ih imaju. Imati predrasude znači imati stav, mišljenje ili procjenu koji nisu zasnovani na činjenicama, poznavanju stvari ili ozbiljnom promišljanju. Uzroci predrasuda su neznanje, moć, ranjivost, strah, vaspitanje i konformizam, ali i neke urođene karakteristike ljudskog uma (sklonost grupisanju i pojednostavljanju, odbacivanje „autsajdera“, razne logičke greške i pristrasnosti). Poseban društveni problem predstavljaju negativne predrasude, kao vjerovanje i mišljenje koje je zasnovano na negativnim stavovima o određenim etničkim, rasnim, društvenim, vjerskim ili seksualnim grupama, odnosno na stereotipima da su svi pripadnici ovih grupa međusobno identični.

Stigmatizacija

Stigmatizacija jeste praksa pripisivanja „stigme“, „biljega“ ili „žiga“ ili ekstremnog neslaganja sa određenom osobom ili grupom na osnovu njenih percipiranih društvenih karakteristika. Najčešće se stigmatizuju osobe sa fizičkim i mentalnim deformitetima, bolestima ili „nedostacima“ (invalidi-

tet, gluvoneme i HIV pozitivne osobe, ali i osobe sa uočljivim ožiljcima, gojazne osobe itd.) i osobe sa „nedostacima“ u karakteru (duševno oboljeli, počinioci krivičnih dela, osobe oboljele od bolesti zavisnosti, politički radikali), a nekad i pripadnici određenih rasa, nacija, religija itd. Stigma se najčešće pripisuje pojedincima čiji se izgled, identitet ili ponašanje upadljivo razlikuju od dominantnih kulturnih normi.

Kulturno sljepilo

Kulturno sljepilo označava nesposobnost pojedinaca da shvate ili prihvate način na koji određene situacije vide ili doživljavaju pripadnici drugih i drugačijih kultura, prvenstveno usled pretjerane privrženosti sopstvenoj kulturi i pogledima na svijet. Može da se odnosi na prakse i uvjerenja prema kojima kulturne karakteristike (uključujući pol, rod, rasu, etnicitet, klasu, seksualnu orijentaciju, itd.) ne igraju značajnu ulogu u ličnom i društvenom životu, odnosno da su ove razlike (postale) nebitne. Tipični stavovi koji proizilaze iz kulturnog sljepila su prividno „progressivni“ stavovi prema kojima su „svi ljudi isti“, prema kojima je „važno jedino ko je kakav čovjek“ i

tome slično, a koji implicitno negiraju kulturne razlike, Time se zanemaruje i isključuje važna dimenzija ljudskog iskustva, i to prvenstveno na štetu manjinskih grupa i različitosti.

Marginalizacija

Marginalizacija ili socijalna ekskluzija (isključivanje ili isključenost) su procesi unutar kojih se pojedincima, grupama ili čitavim zajednicama i kulturama negiraju različita prava, prilike ili društveni resursi. U procesu marginalizacije ili ekskluzije, ljudi se na sistematski način sprečavaju da učestvuju u ravnopravnom funkcionisanju nekog društva ili kulture, uključujući tu i obrazovanje, stanovanje, zapošljavanje, zdravstvenu zaštitu, politički angažman.

Predmet marginalizacije ili ekskluzije najčešće su rasne, etničke, vjerske ili seksualne manjine, kao i osobe sa invaliditetom, osobe koje su boravile u zatvoru, osobe koje koriste opojne droge itd. Može se govoriti i o sistematskoj marginalizaciji ili ekskluziji žena u različitim društvenim sferama (politika, ekonomija itd.). Tipičan primer marginalizacije ili ekskluzije u brojnim evropskim zemljama čini odnos prema pripadnicima romske populacije, kojima se na sistematski način neretko uskraćuju ravnopravne prilike za stanovanje, zaposlenje ili zdravstvenu zaštitu.

Seksizam i mizoginija

Seksizam predstavlja diskriminaciju, stereotype i predrasude u odno-

su na pol ili rod neke osobe. Iako se može odnositi na bilo koji pol ili rod, češće pogađa žene. Nalik na rasizam, u pitanju je stav prema kojem je jedan (muški) pol društveno značajniji, vredniji, inteligentniji, snažniji, sposobniji itd. od drugog (ženskog) pola. Seksizam obično počiva na rodnim stereotipima, na stereotipnim uvjerenjima o karakteristikama i (prikladnom) ponašanju muškaraca i žena.

Kulturni obrasci većine društava na svijetu impliciraju da su muškarci društveno relevantniji i kompetentniji pol od žena, a institucionalni ili strukturni seksizam se može primijetiti i u jeziku, u obrazovanju, ekonomiji, politici i mnogim drugim oblastima u kojima su žene diskriminirane.

Cissexizam je oblik seksizma koji se zasniva na izražavanju polnog i

rodnog identiteta i označava diskriminaciju pojedinaca koji sebe predstavljaju ili se identifikuju sa polom ili rodnom koji je drugačiji od onog koji im je pripisan prilikom rođenja, uz istovremeno privilegovanje osoba koje sebe predstavljaju ili se identifikuju sa polom ili rodnom koji im je pripisan prilikom rođenja.

Mizoginija predstavlja mržnju i prezir prema ženama i u bliskoj je vezi sa seksizmom, a počiva na rodnim stereotipima i predrasudama, na stavu da su žene u društvenom, kulturnom, političkom, emocionalnom, intelektualnom itd. smislu inferiornije od muškaraca (mržnja prema muškarcima naziva se mizandrija). Seksizam i mizoginija mogu dovesti do opravdanja činova seksualnog zlostavljanja, silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja.

Heteroseksizam i homofobija

Heteroseksizam je sistem stavova, predrasuda, pristrasnosti i diskri-

minacije u korist heteroseksualnih odnosa i osoba. Njime se označavaju ideje da su heteroseksualni odnosi i ponašanje jedini normalni, zdravi ili moralni („prirodni“), te da su superiorniji od homoseksualnih ili biseksualnih odnosa i ponašanja. Zasniva se na vjerovanju da su osobe sa seksualnim orijentacijama koja je drugačija od heteroseksualne devijantne, abnormalne i inferiorne u odnosu na heteroseksualce, usled čega ovaj sistem stavova podsjeća na rasizam.

Na temelju heteroseksizma obično izrasta homofobija, kao strah, prezir ili mržnja orijentisana prema homoseksualcima, i kao izraz snažnih negativnih osjećanja prema homoseksualnosti i homoseksualcima.

Homofobija je najčešće zasnovana na stereotipima i predrasudama, kao i na iracionalnom strahu, a nekada je u vezi i sa religijskim i političkim uvjerenjima. Homofobija može da odvede u diskriminaciju i nasilje prema neheteroseksualnim pojedincima, a moguće je govoriti i o strukturnoj ili institucionalizovanoj homofobiji koja podsjeća na strukturni ili institucionalni rasizam.

POLITIKA JEDNOG DJETETA

POLOŽAJ DJEVOJČICA U KINESKOM DRUŠTVU

U modernom društvu odat svuda čujemo izjave da djevojčice imaju ista prava kao i dječaci, imaju isti položaj i iste mogućnosti. Današnje djevojčice, buduće žene, mogu postati političarke, policajke, vojnkinje, liječnice itd. Ali ako uzmemo u obzir neke manje razvijene zemlje, npr neke afričke ili bliskoistočne zemlje, situacija je suprotna. Djevojčice se i dalje nalaze na nižem položaju u odnosu na dječake.

Prema historijskim tendencijama mnogih zemalja, djevojke su bile i još uvijek su diskriminirane. Poznati primjer takve diskriminacije djevojčica bio je zabilježen u Narodnoj Republici Kini. Krajem 1970-ih i početkom

1980-ih Kina je provodila „politiku jednog djeteta“. Vlada je provodila takvu politiku kako bi usporila brzinu prirasta kineskog stanovništva. Krajem 1970-ih stanovništvo Kine približavalo se broju od jedne milijarde ljudi. Krajem 1970-ih na čelu Kine bio je Deng Xiaoping koji je donio odluku o usporavanju prirodnog prirasta stanovništva. Prema programu iz 1978. godine sve obitelji mogle su imati maksimalno dvoje djece, ali poželjno je bilo imati jedno dijete. U razdoblju 1980. kineske vlasti uvele su još strože pravilo prema kojem, kako seoske, tako i gradske obitelji mogu imati samo jedno dijete po obitelji. Provođenjem „politike jednog djeteta“ kineske vlasti postigle su

željeni rezultat, ali istovremeno stvorili nove probleme pa je tako kineska vlada odlučila zaustaviti program.

Zapravo, „politika jednog djeteta“ proizvela je više problema nego rješenja. Prvi i najvažniji problem bio je nesrazmjer između žena i muškaraca u zemlji. 1970. godine sveukupno stanovništvo Kine bilo je 829.920.000 ljudi. 51,4 % tog broja bili su muškarci, a 48,6% žene. Na prvi se pogled možda čini da nesrazmjer i nije tako velik, ali zapravo je vrlo relevantan i utječe na cjelokupno društvo, a posebno kad se radi o tako velikom broju stanovnika. Dakle, ovih 3% u apsolutnim brojkama iznosi približno 37 milijuna žena manje nego muškaraca.

Kako se to dogodilo? Nakon što je ultrazvučni pregled postao dostupan, roditelji su unaprijed mogli saznati spol djeteta. Stvarnost je bila takva da je većina obitelji željela imati muško dijete.

To je bilo izuzetno važno za seoske obitelji zbog toga što su muška djeca nasljeđivala prezime i imovinu, i pomagala s teškim poslovima. To je dovelo do povećanja stope pobačaja ženske djece jer u većini slučajeva nisu bile poželjne. S vremenom, u Kini nije bilo dovoljno žena za sklapanje brakova. Trenutno, prema kineskom zakonodavstvu, liječnici ne smiju obavještavati roditelje o spolu djeteta prije nego što se rodi.

Situacija se promijenila uslijed no-

vih okolnosti. U prošlosti su djevojčice bile diskriminirane u odnosu na dječake, a sada se ova tendencija brzo mijenja, posebno u seoskim područjima. Smatra se da djevojčice imaju bliže veze s obitelji i mogle bi se brinuti o starijim roditeljima. Kad se udaju, osnovnu financijsku odgovornost preuzmu mladoženjini roditelji. Također, u vrijeme kad se provodila „politika jednog djeteta“, djeca, a posebno djevojčice, nisu imale dovoljno hrane za normalan život, kao ni adekvatno obrazovanje. 1978. očekivani životni vijek žena u Kini iznosio je 65 godina, ali se 2019. godine povećao na 79 godina. Dakle, životni uvjeti su se znatno poboljšali. U današnje vrijeme puno obitelji radije ima djevoj-

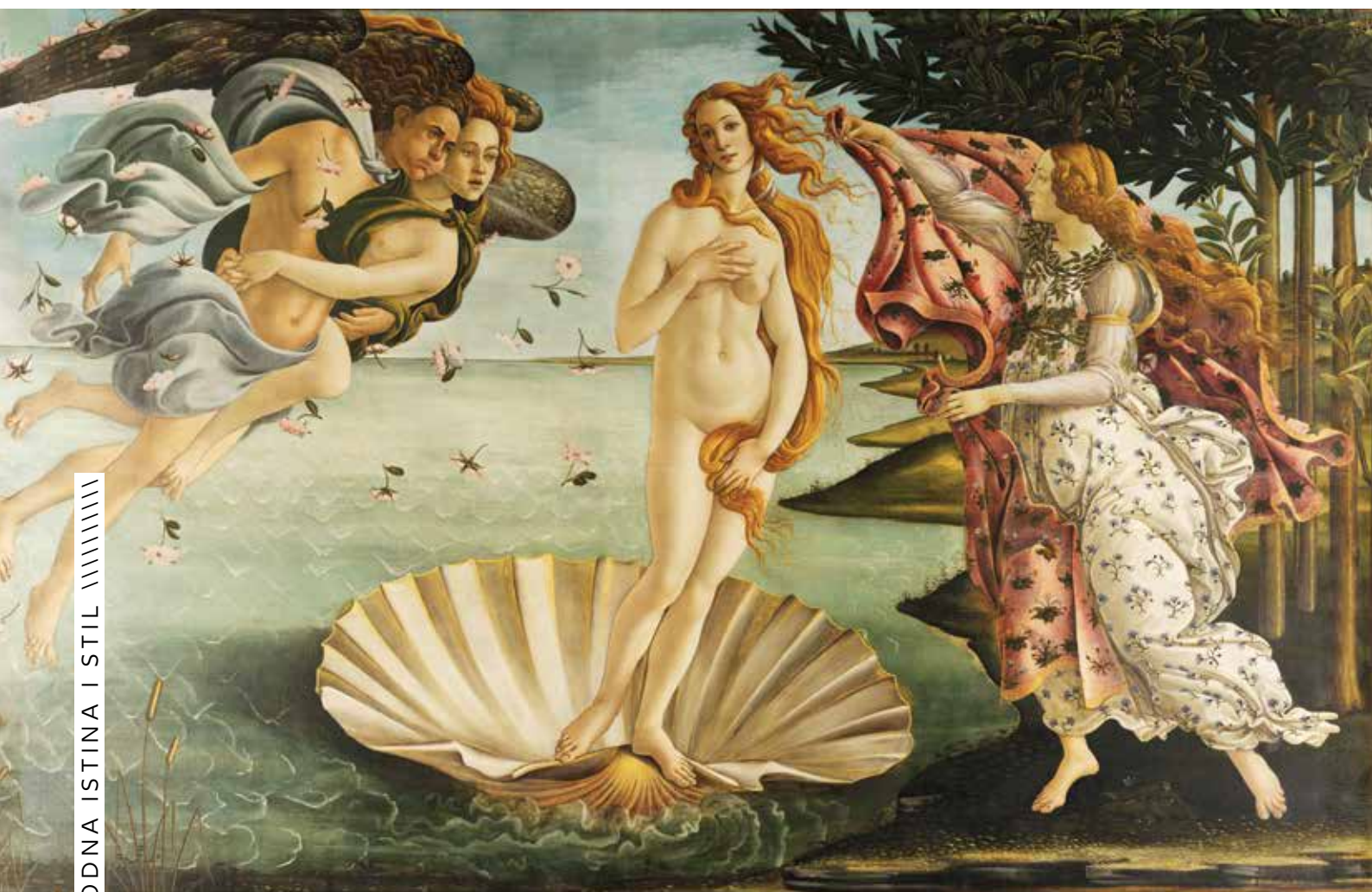
čicu. Smatra se da je socijalni pritisak na dječake u društvu veći u odnosu na žene. Zbog velike populacije, povećava se konkurencija za najbolji ili barem relativno dobar položaj u društvu. U suvremenom društvu djevojčice imaju pristup osnovnim životnim potrebama i imaju puno bolje uvjete nego u prošlosti.

U konačnici, ne bismo smjeli zaboraviti na probleme s kojima se djevojčice susreću od samog rođenja. Opća skupština Ujedinjenih Naroda proglasila je Svjetski dan djevojčica, koji teži tome da se širi svijest o problemima djevojčica u društvu.

<https://romi.hr/vijestirnv/hrvatska/polozaj-djevojčica-u-kineskom-društvu>

O ŽENI I
RODNOM
IDENTITETU

Rodni status i otvorena pitanja

RODNA ISTINA I STIL ■■■■■■■■■■

Botičeljeva slika Rođenje Venere (oko 1485.)

Orodnjavanje obrazovanja i nediskriminaciona politika žena iz kategorije teže zapošljivih lica

Odrastanje žene period je u životu svake žene iz koje ona prelazi iz djeteta u odraslu osobu, barem na tjelesni način. Žena taj period započinje menstruacijom. Mnoge kulture, kao npr. u judaizmu, imaju posebnu ceremoniju zvanu bat mizvah.

Izraz žena se koristiti uopšteno u bilo kojem dobu njenog života, ili konkretnije kada se želi naznačiti doba i razlučiti od mlade žene, djevojke ili cure. U današnjem vremenu, izraz djevojka se takođe koristi i za neudanu ženu. Feministkinje su se tokom 1970-ih strogo usprotivile tom nazivu te upotreba izraza djevojka kod odrasle osobe može značiti uvredu. Zanimljiva je i situacija da latinski izraz femina, otkud je i sam feministički pokret dobio naziv, znači ona koja je sisana (od. latinskoga korena felo = sisati), stoga su se i oko samog naziva pokreta vodile polemike.

U nekim oblicima izraz djevojka se može odnositi i na odraslu ženu u svakodnevnom situacijama (kao npr. djevojačka večer) i među starijim ženama. U ovom slučaju, izraz djevojka može se uporediti s izrazom dečko za muškarca. Ipak, i među liberalnim kulturama, riječ djevojka često se smatra uvredljivim ako se koristi kod starijih žena.

Osim već navedenih izraza, u širokoj upotrebi je i riječ ženstvenost, što označava žensku osobu s karakterističnim ženskim ponašanjem.

Biološki simbol

Simbol za planetu i boginju Veneru ili Afroditu kod Grka je znak koji se

Botičeli

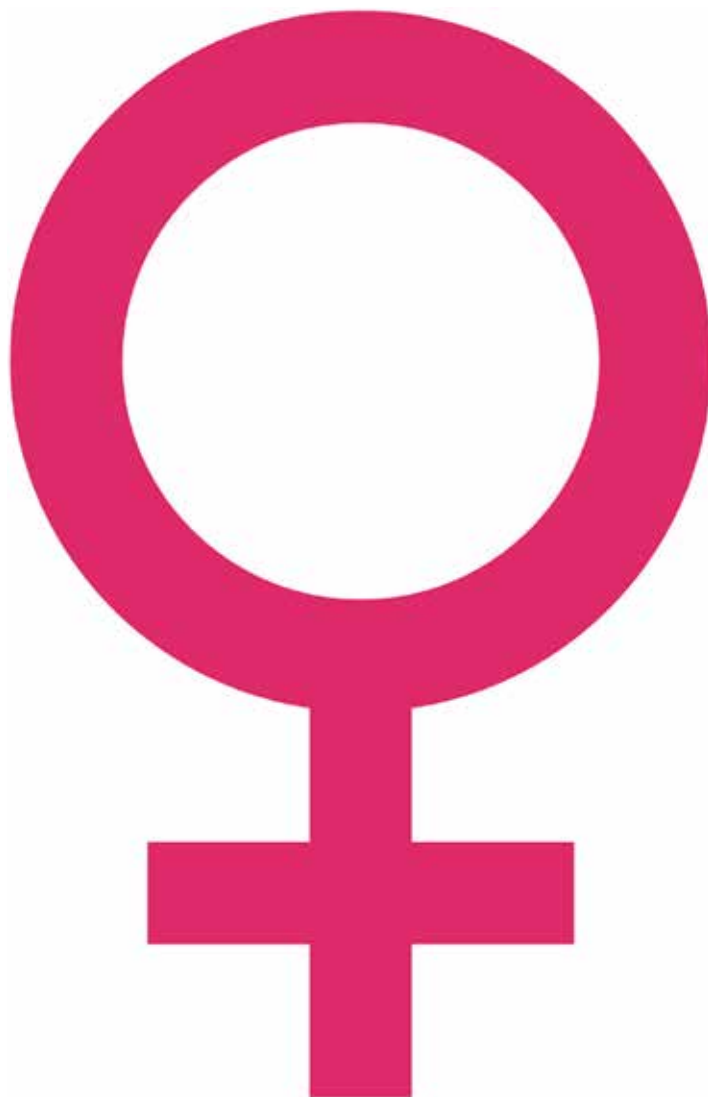
isto tako koristi u biologiji za ženski pol. To je stilizovana reprezentacija ručnog ogledala boginje Venere, ili apstraktni simbol za boginju: krug sa malim jednakostraničnim krstom ispod njega. Simbol Venere isto tako predstavlja ženstvenost, a u drevnoj alhemiji je označavao bakar. Alhemijari su konstruisali simbol od kruga koji predstavlja duh iznad jednakostraničnog krsta koji predstavlja materiju.

Običajnost

Ženstvenost je razdoblje u životu ljudske žene nakon što je prošla kroz djetinjstvo i adolescenciju, uglavnom

oko uzrasta od 18 godina.

Riječ žena se može generalno koristiti, za označavanje bilo koje ženske osobe ili specifično, može se odnositi na odraslu žensku osobu u kontrastu sa „djevojčicom“. U engleskom jeziku je riječ girl originalno označavala „mladu osobu bilo kog pola“; tek početkom 16. vijeka počela je da znači specifično „žensko“ dijete. Termin djevojka se ponekad kolokvijalno koristi za oslovljavanje mlade ili neudate žene. Tokom ranih 1970-ih, feministkinje su dovodile u pitanje takvu upotrebu, jer upotreba ove riječi za potpuno odrasle žene može imati uvredljive konotacije. Konkretno, raniji zajednički izrazi kao što je „kancelarijska

Simbol Venere, ideala ženske ljepote

djevojka” više nijesu u širokoj upotrebi. Nasuprot tome, u određenim kulturama koje povezuju porodičnu čast sa ženskom nevinošću, riječ djevojka (ili njen ekvivalent na drugim jezicima) se još uvijek koristi za neudatu ženu; u tom smislu ona se koristi na način koji je približno analogan manje ili više zastarjeloj engleskoj riječi maid ili maiden.

Postoje različite riječi koje se odnose na svojstvo postojanja kao žena. Termin „ženstvenost” označava samo stanje postojanja žene, koja je prošla menarhu (prvi menstrualni ciklus); „feminitet” se odnosi na skup tipičnih ženskih kvaliteta vezanih za određeni stav prema rodnoj ulozi; „ženstvo” je poput „feminiteta”, ali se obično povezuje sa drugačijim pogledom na rodne uloge; „femalnost” je opšti termin, ali se često koristi kao skraćeni- ca za „ljudsku femalnost”; „preslica”,

je arhaični pridjev koji proizilazi iz konvencionalne uloge žene kao prelje, koji se sada koristi samo kao namjerni arhaizam.

Menarha, početak menstruacija, javlja se u prosjeku pri uzrastu 12-13. Mnoge kulture imaju obred prolaznosti da simbolizuju devojčino odrastanje, kao što je konfirmacija u nekim granama hrišćanstva, bat micva u judaizmu, ili čak samo običajna specijalna proslava određenog rođendana (generalno između 12. i 21. godine), kao što je kinseanjera u Latinskoj Americi.

Sociološki status žena kroz istoriju

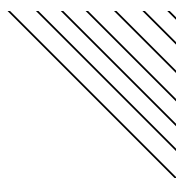
U brojnim praistorijskim kulturama, uloga žena bila je u obradi zemlje i pripitomljavanju životinja, dok bi muškarci lovili divljač.

S nastankom patrijarhalnog druš-

tva, primarni zadatak žena bio je odgajanje djece, a muškarac je bio zadužen za izdržavanje porodice. U patrijarhalnom društvu, porodica u kojoj žena nije radila bio je primer dobrostojeće porodice. Žena je radila samo ako je to bilo neophodno za preživljavanje porodice. U samom društvu, žene nisu imale pravo glasa, obrazovanje im je bilo ograničeno na čitanje i pisanje, ručne radove, i gajenje djece, a same one su smatrane nesposobnim da se staraju same o sebi.

U 19. vijeku, dolazi do nastanka feminizma, čiji je najistaknutiji predstavnik bila Klara Cetkin. Feministkinje su zahtijevale potpunu jednakost žena i muškaraca. Najveća prepreka tom pokretu bile su (i još uvijek su) predrasude koje su stvarane vjekovima i koje su stvarale nejednakost. Feministkinje su zahtijevale da se odbaci ideal žene domaćice. Međutim, tek će kraj Prvog svetskog rata donijeti ozbiljnije promjene u statusu žene u društvu. Kako su svi muškarci bili na frontu, žene su morale da preuzmu poslove koje su ti muškarci ostavili otišavši u rat. U fabrikama, naročito fabrikama oružja, radnički redovi su se sastojali od žena. Žene su varile, lile, i pravile topove i municiju. Takođe je ogroman broj žena otišao na front kao medicinsko osoblje, gde su radile kao bolničarke i njegovale ranjenike. Nakon završetka rata, mnoge od njih su odbile da se vrate u ulogu domaćice, a i samo društvo u mnogim zemljama je počelo da mijenja tvrdokorne patrijarhalne stavove.

Danas u mnogim zemljama svijeta žene su dosta izjednačene sa muškarcima, a sociološka svijest društva se polako mijenja. Sve je više žena koje aktivno učestvuju u društvenom, ekonomskom i političkom životu jedne zemlje. Neke zemlje imaju žene na mjestu predsjednika ili drugih bitnih političkih položaja. Međutim, još uvijek postoji diskriminacija žena, čak i u najnaprednijim društvima, počev od nasilja u porodici do nejednakih materijalnih prihoda za obavljanje istog posla. S druge strane, u primitivnijim društvima mnoga ljudska prava žena se krše, počev od potpune potčinjenosti muškarcu da odlučuje o njenoj sudbini i životu, bilo da se radi o mužu ili ocu, bratu, preko blagonaklonog

gledanja na ubistva žena sa njihove strane zbog kršenja nekog od patrijarhalnih zakona, do fizičkog sakaćenja (ablacija) koje je još uvijek prisutno u nekim afričkim zemljama.

Zdravlje

Zdravlje žena se odnosi na zdravstvena pitanja specifična za ljudsku žensku anatomiju. Postoje bolesti koje prvenstveno utiču na žene, kao što je lupus. Isto tako, postoje za pol vezana oboljenja koja se češće ili isključivo javljaju kod žena, e.g. rak dojke, rak grlića materice, ili rak jajnika. Žene i muškarci mogu da imaju različite simptome bolesti i mogu da imaju različite response na medicinske tretmane. Ovu oblast medicinskog istraživanja izučava rodna medicina.

Pitanjem zdravlja žena su se bavile mnoge feminiskinje, a posebno oblašću reproduktivnog zdravlja. Zdravlje žena je pozicionirano u okviru šireg tela znanja koje navodi, između ostalog, Svjetska zdravstvena organizacija, koja naglašava značaj pola kao socijalne determinante zdravlja.

Materinska smrtnost ili umiranje majki SZO definiše kao „smrt žene tokom trudnoće ili u roku od 42 dana od prestanka trudnoće, bez obzira na dužinu trajanja i mjesto trudnoće, iz bilo kojeg uzroka koji se odnosi na ili otežava trudnoća ili njeno upravljanje, ali ne od slučajnih ili incidentnih uzroka.” Oko 99% materinske smrtnosti se javlja u zemljama u razvoju. Više od polovine njih se javlja u Podсахarskoj Africi i skoro jedna trećina u Južnoj Aziji. Glavni uzroci materinskog mortaliteta su teško krvarenje (uglavnom krvarenje nakon porođaja), infekcije (obično nakon porođaja), preeklampsija i eklampsija, nebezbedni abortus i komplikacije trudnoće usled malarije i HIV/AIDS. Većina evropskih zemalja, Australija, kao i Japana i Singapur, veoma su bezbjedni u pogledu porođaja, dok su podsaharske zemlje najopasnije.

Izvor: Wikipedia

Rodni identitet

Rodni identitet je način na koji se pojedinac identifikuje sa rodnom kategorijama, npr. kao žena ili muškarac, ili u nekim slučajevima nijedno od toga. Osnovni rodni identitet se obično formira do treće godine starosti i izuzetno ga je teško promijeniti nakon toga. U većini društava postoji osnovna podjela na muški i ženski rod, koja se temelji na biološkom polu pojedinca, ali ne identifikuju se svi pojedinci sa rodom koji proizilazi iz njihovog biološkog pola. Neka društva imaju kategoriju takozvanog „trećeg roda“ koja se može koristiti kao osnov za rodni identitet lica koja ne osjećaju da pripadaju rodu koji proizilazi iz njihovog biološkog pola. Druge kulture dozvoljavaju tretmane hirurške i hormonske promjene pola da bi se biološke karakteristike osoba dovele u sklad sa njihovim rodnom identitetom. Otvoreno je pitanje zašto su rodni identiteti nekih osoba u neskladu sa većinskim modelom. Ovo je sporno pitanje za društvene i biološke nauke, koje pokušavaju odrediti u kojoj mjeri genetički a u kojoj društveni faktori igraju ulogu u formiranju rodni identiteta pojedinaca.

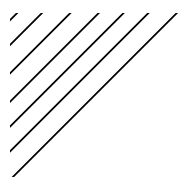
Termin „rodni identitet“ se prvi put pojavio kao medicinski termin koji se koristio da bi se objasnile operacije promjene pola široj javnosti, ali se takođe sreće i u psihologiji, često kao „srž rodnog identiteta“. Iako formiranje rodnog identiteta nije u potpunosti shvaćeno, pretpostavlja se da mnogi faktori utiču na njegov razvoj. Biološki faktori koji mogu uticati na rodni identitet su prenatalni i postnatalni nivo hormona i regulacija gena. Društveni faktori koji mogu da utiču na rodni identitet su rodne poruke koje pojedincu prenosi porodica, masovni mediji, kao i druge institucije. Po teoriji društvenog učenja, djeca razvijaju svoj rodni identitet kroz posmatranje i imitaciju rodno povezanih ponašanja, a zatim zbog takvog ponašanja bivaju nagrađena ili kažnjena. U nekim slučajevima, rodni identitet osobe može biti u neskladu sa njenim biološkim polnim karakteristikama, što dovodi do toga da se pojedinci oblače i/ili ponašaju na način koji drugi smatraju kao nešto što je izvan kulturnih rodni normi, ovakva rodna izražavanja mogu biti opisana kao rodne varijacije ili transrodnost. Rodni identitet označava individualni konstrukt vlastitog identiteta koji potvrđuje, negira i/ili nadilazi društveno zadate polne i rodne uloge. Takođe bi mogao da se označi i kao stalni subjektivni doživljaj pripadnosti ili nepripadnosti jednom od rodova. Očigledno je da odrednica rod nije nužno zasnovana na biološkom polu, niti na seksualnoj orijentaciji.

Leteći bogovi vjetra - Zefir i Aura

MJESTO ISPOD NEBA

Ravnopravno je pravno i moralno

Mreža
podrške za
različitosti i
prosperitet

Piše
Tatjana Čosović

Godinama sam se pitala zašto smo svi toliko različiti i zašto različitosti postoje na svakom koraku, pa i u nama samima. Više puta sam imala sukob sa sobom, a kada su u pitanju drugi ljudi i okruženje, tek tu dolaze do izražaja drugačija viđenja istih pojava, drugačiji stavovi i drugačije emocije. Moje emotivno reagovanje na neke pojave uglavnom je burno, dok druge osobe na iste te pojave imaju drugačije reakcije. Zato sam se često pitala da li je sa mnom sve u redu i da li treba da počnem da ličim na druge, na one kojima je život jednostavniji.

U toku studija građevine sam zarađivala za egzistenciju, ali sam po preporuci jedne kolegice i volontirala u nekoliko udruženja građana. Tada nisam shvatila poentu volontiranja, možda zato što sam imala druge preokupacije, što sam bila okupirana spremanjem ispita i raznovrsnim poslovima. Zatim sam nakon završetka studija došla na ideju da sa grupom ljudi osnujem udruženje, u čemu sam dobila podršku bivših mentora. Tako je nastala NVO Zenit Plus Montenegro. Zamišljala sam da će udruženje kome su se pridružili i moji dragi i bliski saradnici, biti baza u kojoj ćemo se družiti, raditi i mijenjati svijet. Ubrzo je nastupilo moje razočarenje jer nije bilo lako organizovati i pokrenuti akcije i biti spreman na nove korake. Ni u tim trenucima razočarenja nisam imala oslonac i zapravo sam bila neučak, bez suštinskog iskustva u civilnom sektoru. Nisam znala kako dalje. Nisu znali ni drugi članovi i članice Zenita. Toliko smo se svi zapetljali da smo odlučili da odustanemo od udruženja i angažovanja jer smo bili umorni, rasplinuti na razne strane, a neuspješni.

Onda se jednoga dana dogodio preokret. Pojavila se mreža prodške EU-BALKAN-MNE. Od dvije administratorke ove mreže sam poznavala jednu i odmah sam joj se obratila i ispričala koliko prepreka ima udruženje Zenit i koliko sam očajna jer smo zastali i dezorijentisali se. Inače, mreža podrške je aktivnost projekta Evropska luča demokratije u Crnoj Gori koja ima cilj da osnažuje organizacije civilnog društva, da podstiče udruživanja, umrežavanja, broj i kvalitet nevladinih organizacija. Tako je i naše udruženje dobilo krila. Osaženi smo novim djelatnostima, povezani smo sa novim stručnim saradnicima i dobili smo priliku da učimo i da se razvijamo. Takođe smo dobili usluge pisanja projektnih predloga, eksterne evaluacije i mnogo povjerenja i radosti kreiranja realnosti. Naše članstvo je pomirilo i ujedinilo različitosti. Angažovanje u

novim projektima doživljavamo kao misiju i privilegiju, a u okviru svakog projekta imamo dodatne vrijednosti, veliko interesovanje drugih organizacija i pojedinaca da zajedno realizujemo mnogobrojene aktivnosti.

Ponosni smo na postignute rezultate u kojima smo dobrodošli korisnicima koji od nas imaju konkretna očekivanja kada je u pitanju podrška osjetljivih i marginalizovanih društvenih grupa, multikulturalizmu i suživotu, rad INFO-EGAL klubova, kroz obrazovanje, rodno osnaživanje i ohrabivanje grupa i pojedinaca da rješavaju izazove, radeći na popravljajući njihovog statusa i na njihovoj bezbjednosti, ravnopravnosti i promociji jednakosti.

///// RODNA ISTINA I STIL

STOIČKA UČENJA I UMIJEĆE ŽIVLJENJA

Hrabrost, pravda, mudrost i samokontrola

Marko Aurelije

Spasa Vidljinić

Stoička učenja se zasnivaju na četiri glavne vrline: hrabrost, pravda, mudrost i samokontrola.

„Meditirajte često o povezanosti i zajedničkoj međuzavisnosti svih stvari u univerzumu.“

U knjizi „The Daily Stoic: 366 Meditations on Wisdom, Perseverance, and the Art of Living“ Rajana Holideja i Stivena Hanselmana stoička učenja su povratila stari sjaj otrgnuvši ga iz ruku popularne kulture. Stoička učenja imaju mnogo sličnosti sa konceptima zastupljenim u budizmu.

Holidej i Hanselman u uvodu pišu:

„Jedna od omiljenih analogija kojom stoici opisuju svoju filozofiju bila je plodno polje. Logika je bila zaštitna ograda, fizika je bila polje, a žetva koju je sve ovo proizvelo bila je etika – ili kako živjeti.“

Holidej i Hanselman su se bazirali na kasnija stoička učenja uglavnom od Seneke, Marka Aurelija i Epikteta. Njihova selekcija radova ovih filozofa je vremenski i tematski organizovana kroz 12 mjeseci.

Godina počinje sa Epiktetovim uvidom u kontrolu i izbor, kojim počinje januar, mjesec jasnoće:

„Glavni zadatak u životu je jednostavno ovo: identifikovati i odvojiti stvari tako da jasno mogu reći sebi koje okolnosti nijesu pod mojom kontrolom, a koje mogu uraditi sa izborima koje zaista kontrolišem. Gdje onda da tražim dobro i zlo? Ne u

okolnostima koje ne kontrolišem, već u sebi, u svojim izborima...”

Seneka daje svoje mišljenje o kratkoći života:

„Koliko je tvog života upropašćeno kad nisi bio svjestan šta gubiš, koliko je bilo potrošeno u besmislenoj tugi, budalastoj radosti, pohlepnim željama, društvenim zabavama – kako ga je malo ostalo tebi. Shvatićeš da umireš prije vremena.“

Marko Aurelije nudi tri sastojka za zdrav život:

„Sve što ti treba su ovi: tačnost u procjeni u sadašnjem trenutku; djelovanje za opšte dobro u sadašnjem trenutku; i stav zahvalnosti za sve u sadašnjem trenutku što ti se nađe na putu.“

Epiktet upozorava na fetišizaciju znanja:

„Ako se želiš poboljšati, budi zadovoljan da izgledaš bezidejan ili glup u nebitnim stvarima – ne želi da izgledaš obrazovano. A ako neke smatraš važnim, ne veruj sebi.“

Seneka opominje protiv destruktivnosti ljutnje:

„Ne postoji ništa zapanjujuće kao ljutnja, ništa se više od nje ne oslanja na svoju snagu. Ako je uspješna, nema arogantnije, ako je osuđujuća, nema luđe – pošto nije odbijena klonulošću čak i u porazu, kad sreća ukloni protivnike sama sebe napada.“

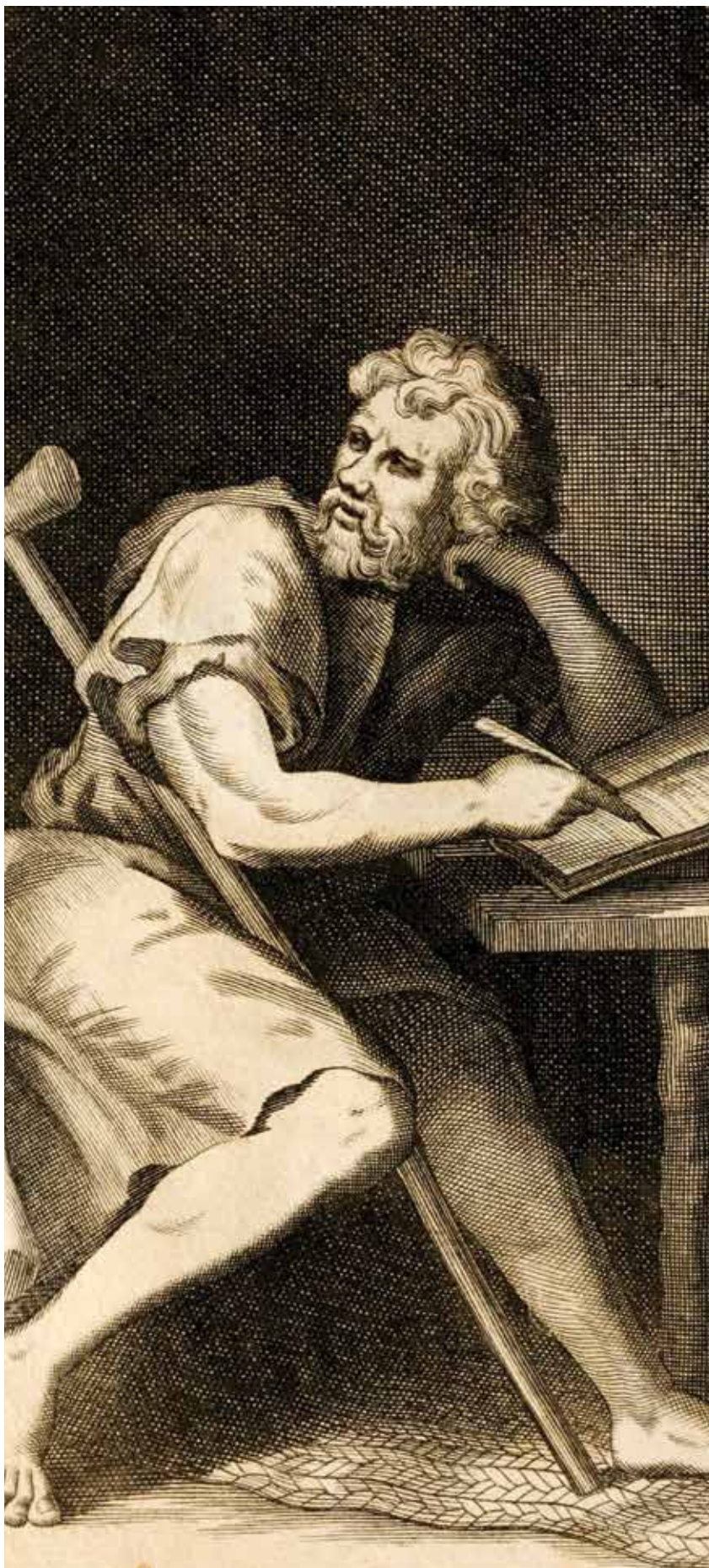
Epiktet naglašava samoporažavajući impuls preteranog htenja:

„Kad djeca gurnu svoje prste u usku teglu sa slatkišima ne mogu izvaditi svoju punu pesnicu i počinju plakati. Ispusti par slatkiša i izvadićeš je! Ograniči svoje želje – ne želi tako puno stvari i dobićeš što ti je potrebno!“

Marko Aurelije podsjeća da je naše iskustvo neodvojivo od iskustva svih ostalih i svega ostalog:

„Meditirajte često o povezanosti i zajedničkoj međuzavisnosti svih stvari u univerzumu. U tom smislu, sve stvari su međusobno povezane, stoga imaju naklonost jedna za drugu – jedna stvar prati drugu prema napetostima kretanja, njihovim simpatičnim uzbuđenjima i jedinstvu svih supstanci.“

Izvor: <https://kultivisise.rs/stoicka-ucenja-vanvremenske-mudrosti-umeca-zivljenja/>

Epiktet

MINISTARSTVO
PRAVDE, LJUDSKIH I
MANJINSKIH PRAVA

